

Донецька обласна державна адміністрація
Управління культури і туризму
КЗК – Донецька обласна універсальна наукова
бібліотека ім. Н. К. Крупської
Амвросіївська районна ЦБС

Бібліотеки Амвросіївського району – осередки духовності та знань

*Збірка інформаційних
матеріалів до XV обласного зльоту
бібліотекарів села*

Донецьк 2012

ББК 78.34(4 Укр–4 Дон)75
Б 59

Бібліотеки Амвросіївського району – осередки духовності та знань : зб. інформ. матеріалів до XV обл. зльоту бібліотекарів села / Донец. облдержадмін., упр. культури і туризму, КЗК – Донец. обл. універс. наук. б-ка ім. Н. К. Крупської, Амвросіїв. район. ЦБС ; уклад. Н. П. Супрунець, С. В. Потапова. – Донецьк : Сх. вид. дім, 2012. – 28 с.

Укладачі:	Н. П. Супрунець, С. В. Потапова
Редактор:	Т. С. Литвин
Науковий редактор:	Н. П. Авдєєнко
Відповідальний за випуск:	Л. О. Новакова, засл. працівник культури України
Комп'ютерний набір:	Н. П. Супрунець

© КЗК – Донецька ОУНБ
ім. Н. К. Крупської, 2012
© Амвросіївська районна
ЦБС, 2012
© «Східний видавничий дім»
(макет і обкладинка)

ВСТУП

Амвросіївський район розташований у південній частині Донецького кряжу за 82 кілометри від обласного центру. На півночі межує з Шахтарським районом, на південному заході – зі Старобешівським, на південному сході – з Ростовською областю Російської Федерації, тому має прикордонний та митний загоном, тут проходить автотраса Донецьк-Таганрог-Ростов та залізнична лінія Харків-Ростов з виходом на Кавказ.

До складу району входить 77 населених пунктів, які утворюють міську раду, 3 селищні та 14 сільських.

Природа щедро обдарувала цей куточок Донбасу. Степи та живописні діброви, річка Кринка з її скалистими берегами милують око, зачаровують дивовижною красою. На території району розташований Регіональний ландшафтний парк «Донецький кряж», балка Горька – пам'ятник загальнодержавного значення, де росте еремурус величний льодовикового періоду, урочище Бердянка – головна перлина району, урочище Прістенське – заказник місцевого значення.

Надра району багаті на будівельні корисні копалини: поклади мергелю – одні з найбільших у світі, копалини мармурового вапняку, червоної глини, якісного вугілля.

Не випадково з давніх-давен у цих місцях оселялися люди, про що свідчать археологічні пам'ятки. Одна з них – Амвросіївське костевище – унікальна пам'ятка епохи палеоліту, стоянка мисливців на зубрів. Подібне поєднання «костевище зубрів – стоянка людини» не має аналогів у світі.

У середині XVIII сторіччя землі теперішнього Амвросіївського району згідно з Указом Сенату Російської імперії відійшли до Міуського (Таганрозького) округу Облaсті Війська Донського, а представники козацької старшини за віддану службу одержали великі наділи землі. Їх імена та прізвища й досі збереглися у назвах населених пунктів: Амвросіївка, Кутейникове, Артемівка, Велике Мішкове.

Промисловий потенціал району представлений підприємствами виробництва будівельних матеріалів, харчової та переробної промисловості, житлово-комунального господарства, будівельними організаціями. Найдавнішим підприємством є Амвросіївська філія ПАТ «ХайдельбергЦемент Україна» (колишній Амвросіївський цементний завод).

Агропромисловий комплекс району включає 28 сільськогосподарських підприємств, 98 фермерських господарств.

У районі функціонує 26 загальноосвітніх шкіл, 27 дошкільних закладів, професійний ліцей, індустріальний технікум, будинок дитячої та юнацької творчості.

Проживає в Амвросіївському районі 46,1 тис. осіб, культурні потреби яких задовольняють 50 закладів культури, підпорядкованих відділу культури і туризму райдержадміністрації, а саме: 25 бібліотек, 20 сільських клубних закладів, районний Палац культури, Центр культури і дозвілля, 2 школи мистецтв, народний історико-краєзнавчий музей.

До складу централізованої бібліотечної системи входять центральна районна та районна бібліотека для дітей, 2 міські та 21 сільська бібліотека-філія. Бібліотечний фонд ЦБС налічує 368,9 тис. пр. видань, у 2011 році на його поповнення з місцевого бюджету було виділено 31,2 тис. грн. Щорічно бібліотеки району обслуговують понад 21,5 тис. користувачів, яким видають майже 332,0 тис. пр. друкованих та електронних видань.

Бібліотечне обслуговування мешканців району здійснює 41 працівник, більшість з яких – фахівці зі стажем роботи понад 20 років.

Кожна бібліотека системи шукає власні, лише їй притаманні напрямки розвитку. У складі ЦБС працюють бібліотека-музей, бібліотеки-центри краєзнавства, духовності і культури, екологічної просвіти, народних традицій. Поєднуючи традиційні та інноваційні форми роботи, бібліотеки підвищують свій соціальний статус, стимулюють інтерес до читання, сприяють збагаченню духовного світу своїх відвідувачів.

На розвиток творчих здібностей користувачів, розширення їх світогляду спрямована робота 12 клубів за інтересами та 3 літературних віталень.

Досягти належного рівня у задоволенні інформаційних потреб користувачів допомагає впровадження сучасних комп'ютерних технологій. На сьогодні ЦБС має 14 комп'ютерів, 12 з яких підключені до Інтернету. Завдяки реалізації Програми автоматизації районних бібліотек області мешканці району можуть користуватися послугами Інтернет-центру центральної районної бібліотеки, а завдяки коштам, виділеним з місцевого бюджету на придбання комп'ютерної техніки та підключення до мережі Інтернет, – ще й послугами інформаційного центру районної бібліотеки для дітей.

Оновлення діяльності бібліотек, спроби змінюватися відповідно до процесів, що відбуваються в суспільстві, прагнення задовольнити культурні та освітні потреби своїх користувачів, гармонійне поєднання традицій обслуговування населення, накопиченого досвіду й новаторства – все це підтверджує статус бібліотек системи як інформаційно-освітніх та дозвільних центрів Амвросіївського району.

*Потапова С. В.,
директор Амвросіївської
районної ЦБС*

БІБЛІОТЕКА – ЦЕНТР ІНФОРМАЦІЇ, ОСВІТИ, ДОЗВІЛЛЯ

З досвіду роботи Амвросіївської центральної районної бібліотеки

Бібліотеки споконвіку є скарбницями культурних цінностей людства, розповсюджувачами знань, осередками просвітництва, мають величезні можливості у перетворенні суспільства за законами гармонії і краси. У будь-яку епоху бібліотека була найточнішим барометром інтелектуального життя суспільства.

Амвросіївська центральна районна бібліотека – це сучасний багатофункціональний інформаційний центр з бібліотечним фондом понад 40,7 тис. пр. видань. Щорічно послугами бібліотеки користуються понад 2,7 тис. жителів району, яким видається 32,0 тис. пр. друкованих та електронних видань. Беручи активну участь в суспільному та інтелектуальному житті місцевої громади, бібліотека популяризує кращі надбання світової та вітчизняної культури, сприяє підвищенню фахового та освітнього рівня мешканців району, організації змістовного дозвілля.

Сьогодні до бібліотеки приходять ерудований, освічений, вимогливий читач, з новим світоглядом, світосприйняттям. Це змушує шукати нові підходи у бібліотечному обслуговуванні, розширювати сферу впливу, зміцнювати партнерські зв'язки із зацікавленими установами й організаціями.

Запорукою успішної роботи сучасної бібліотеки є використання новітніх інформаційних технологій. Для якісного задоволення інформаційних потреб населення й змістовного проведення соціокультурних заходів ЦРБ має усе необхідне: 10 комп'ютерів (9 мають підключення до мережі Інтернет), мультимедійний проектор, потужний ноутбук, проекційний екран, покриття WI-FI, що дозволяє використовувати Інтернет в будь-якому приміщенні бібліотеки.

Створення у 2009 році Інтернет-центру сприяло підвищенню рівня обслуговування користувачів, покращенню його якості, впровадженню нових сервісних послуг. Мешканці району отримали можливість безперешкодного доступу до світових та вітчизняних інформаційних ресурсів. До послуг відвідувачів – 3 робочі станції, обслуговування бажаючих проводиться за попереднім записом.

Інтернет допомагає задовольнити різноманітні запити користувачів: це й перегляд політичних та економічних новин, автомобільні інновації, застосування новітніх технологій у медицині, пошук текстів улюблених пісень, працевлаштування та багато іншого.

Відвідувачам надається консультаційна допомога в пошуку необхідної інформації в Інтернет-мережі, виконуються пошукові роботи з певних тем. Задля полегшення пошуку розроблено різноманітну вебліографію, яку розташовано в куточку «Інтернет-центр інформує, радить, пропонує». Для груп школярів, ліцеїстів проводиться навчання за темою «Знайомство з Інтернетом та набуття практичних навичок пошуку інформації в глобальній мережі».

У практиці роботи Інтернет-центру – віртуальні подорожі, мультимедійні презентації, які готуються за запитом викладачів освітніх закладів з будь-якої теми. Освітняки використовують можливості Інтернет-центру не тільки для проведення уроків, лекцій, а й класних годин, батьківських зборів.

Так, на замовлення викладача технікуму С. В. Косяк працівники бібліотеки підготували віртуальну подорож музеями світу. Студенти ознайомилися з експозиціями Одеського літературного музею, літературно-меморіального музею М. Булгакова, меморіального музею Б. Грінченка, шедеврами іспанського музею Прадо, французького Лувру, російського Ермітажу.

Віртуальна подорож навчальними закладами України «Корисні ресурси Інтернету на допомогу абітурієнтам» мала на меті допомогти випускникам шкіл зорієнтуватись у професіях і зробити правильний вибір. Учні подорожували WEB-сайтами навчальних закладів Донецька, Луганська, Харкова, Києва, знайомилися з правилами та умовами прийому.

З метою кращого задоволення інформаційних потреб користувачів видаються списки, листівки, буклети на допомогу навчально-виховному процесу, професійній діяльності: «Юридична консультація он-лайн», «Навчайтеся разом з Інтернетом», «Допитливим про цікаве», «Це стане тобі в нагоді», «На допомогу фахівцю-економісту» та ін.

Після створення на базі Інтернет-центру Пункту доступу громадян до офіційної інформації (ПДІ) значно збільшилась кількість користувачів, запити яких стосуються офіційної інформації

з різних галузей промисловості, сільського господарства – указів президента України, постанов Кабінету Міністрів України. Багато запитів надходить щодо пільг для різних категорій населення, навчання та оздоровлення людей з особливими потребами, прав безробітних, укладання трудових та колективних договорів. ПДГ сприяє налагодженню взаємовідносин між місцевою владою і громадою, забезпеченню прозорості діяльності владних структур.

Інтернет-центр став не тільки центром отримання інформації, а й центром навчання бібліотекарів та користувачів основам комп'ютерної грамотності. Заняття проводяться в межах «Лабораторії професійної майстерності» та «Школи комп'ютерної грамотності». Бібліотечні працівники засвоюють роботу з електронними носіями, вчаться систематизувати, тематично угруповувати та опрацьовувати Інтернет-ресурси, знайомляться з досвідом інших бібліотек країни, світу. Користувачі бібліотеки оволодівають навичками роботи на комп'ютері, вчаться знаходити потрібну інформацію в Інтернеті тощо.

Бібліотечні та сервісні послуги активно рекламуються у всіх відділах бібліотеки, де створено інформаційні зони, читацькі куточки, в яких розміщено відомості про ЦБС, ЦРБ, їх ресурси і можливості, зокрема, склад фонду, передплату періодичних видань, банк соціальної інформації, роботу Інтернет-центру, засідання читацьких клубів та об'єднань, різноманітні акції та масові заходи. Відчуття естетичної насолоди та затишку, комфортності бібліотечного середовища створюють квіткові композиції, вишивки, дарунки читачів, які органічно співіснують з різноманітними виставками літератури: «Книжка, на яку чекали», «Рекомендує читач», «Що читали у ХХ столітті», «Увага! Цікава публікація», «Бібліотекар радить» тощо.

Центральна бібліотека обслуговує усі читацькі категорії, особливу увагу приділяючи роботі з молоддю. Пріоритетними напрямками є популяризація етичних, моральних цінностей, здорового способу життя, екологічна освіта, залучення підростаючого покоління до читання на допомогу підвищенню освітнього, фахового рівня користувачів. Для цієї категорії застосовуються активні форми роботи: години спілкування, конкурси, брейн-ринги, літературні ігри, головоломки, книжкові аукціони, зустрічі з цікавими людьми тощо. Наприклад, година спілкування «Я і мій вибір», в якій брали участь студенти 2-го курсу індустріального технікуму, підіймала такі важливі питання: «Неповторність індивідуальності», «Вибір

життєвих цінностей», «"Крутий" – упевнений в собі?», «Почуття власної гідності. Як виховати його в собі». Крім обговорення питань, студентам було запропоновано завдання – за допомогою пантоміми зобразити деякі життєві ситуації.

Вибору життєвого шляху сприяла і зустріч молоді з жінками-підприємцями – «Успішна жінка: яка вона?». Місцеві підприємці Т. О. Горпініч та Ю. В. Ломакіна розповіли про становлення свого бізнесу, його розвиток, надали поради щодо успішної організації власної справи.

В історії кожного народу є події, дати, які неможливо забути. Однією з таких подій для українського народу є Велика Вітчизняна війна. Для того, щоб молоде покоління пам'ятало про подвиг тих, хто відстояв мир і свободу, у бібліотеці протягом травня проводилися заняття кінолекторію «Пам'ять», на яких учні та викладачі шкіл та ліцею міста, знайомилися з хронікально-документальними фільмами про війну. Крім фільмів, для відвідувачів були підготовлені віртуальні подорожі містами-героями Керч, Одеса, Київ, Ленінград (тепер Санкт-Петербург), організовано перегляд художнього фільму «Син полка» за однойменним романом В. Катаєва.

На одне з занять кінолекторію був запрошений член президії Амвросіївської районної організації ветеранів О. П. Верченко, який поділився спогадами про воєнне лихоліття та подарував бібліотеці книгу «Тріумф переможців».

Під час кінолекторію у бібліотеці функціонували книжкові виставки «Щоб пам'ятали», «Це страшне слово – війна».

Працівники центральної бібліотеки велику увагу приділяють вихованню екологічної культури молоді. Одним з комплексних заходів з даного напрямку став тиждень екологічної культури «Пізнай і збережи». Перший день тижня мав назву «Відкрита долоня Землі». У цей день відвідувачі познайомилися з екологічною інформацією, дізналися про діяльність громадських екологічних організацій. Другий день – «Знай, люби, бережи» – провів член товариства мисливців і рибалок В. А. Тендельський. Він розповів про рослинний і тваринний світ району і представив фотовиставку про чарівні куточки рідного краю. «Чи пов'язана екологія з духовністю?» – відповідь на це питання намагалися знайти присутні у третій день тижня, який мав назву «Екологія. Суспільство. Духовність». Наступні дні екологічного тижня були присвячені темам «Світ природи в літературі» та «Як лікувати природу». Особливо

зацікавив учасників екологічний бумеранг, присвячений проблемам забруднення навколишнього середовища і необхідності їх вирішення.

З плином часу змінюється суспільство. З появою суб'єктів підприємницької діяльності в бібліотеці з'явилася нова категорія користувачів – підприємці. Для них організовано книжкову виставку «Для вас, ділові люди», де можна знайти необхідні закони, нормативні документи з питань малого і середнього бізнесу, періодичні видання. Підприємці отримують індивідуальну інформацію за потрібними темами, які були виявлені шляхом опитування. Для цієї читацької категорії працівники бібліотеки готують інформаційні огляди, рекомендаційні списки, перегляди літератури, серед них: «Молодіжне підприємництво», «Ділова література для бізнесменів», «Права, обов'язки і відповідальність підприємця», «Бізнес: як досягти успіху», «Започаткуй свій бізнес».

Враховуючи актуальність такої теми, як приватизація землі, бібліотека сформувала теку «Земля – у власність» з відповідними матеріалами щодо земельного законодавства, оформлення власності на земельні ділянки (необхідні документи, податки, виплати). Надається список з адресами організацій, які займаються вирішенням цього питання. Матеріали теки користуються попитом не тільки у місцевих підприємців, а й у пересічних громадян.

Одним з важливих напрямів роботи ЦРБ є сприяння формуванню національної свідомості народу, його духовного та культурного розвитку. Доброю традицією стало проведення заходів, присвячених Міжнародному дню рідної мови та Дню української писемності та мови. Велику й небайдужу аудиторію збирали заходи «Пізнаймо в серці рідне слово», «Квітни, мово, зірницями слова», «Мова – це пісня душі» з яскравими та змістовними книжковими виставками.

Свято української писемності та мови «Пізнаймо в серці рідне слово» було проведено для учнів школи-інтернату. Бібліотекарі розповіли про історичний розвиток мови, її розмаїття, красу й багатство, а діти, вшановуючи рідну мову, українську книжку, взяли участь в інтелектуальному турнірі. Змагалися дві команди – «Мовознавець» і «Дивослово». Конкурси «Фразеологічний», «Поети у масках», «Казкові розсипи», «Відгадай загадку», «Ланцюжок ввічливих слів», «Комплімент рідній мові» виявили кмітливість, творче мислення, обдарованість, фантазію учасників. На святі звучали вірші В. Симоненка, Д. Павличка, В. Сосюри, Д. Білоуса,

М. Рильського, твори В. Івасюка, пісні у виконанні Д. Петриненко та ін. Тепло приймали присутні виступ працівника Центру культури і дозвілля «Вікторія» А. Шилова, який зі справжньою авторською майстерністю прочитав прислів'я та приказки про мову. Наприкінці свята учасники подивилися мультимедійну презентацію «Кирило і Мефодій – творці слов'янської азбуки».

Треба зазначити, що зараз більшість масових заходів проводиться із використанням сучасних технологій, що дозволяє зробити їх актуальними і цікавими для користувачів.

Таким чином, застосовуючи традиційні та інноваційні форми роботи, йдучи шляхом інформатизації, центральна районна бібліотека стала справжнім осередком інформації, освіти та дозвілля населення.

ЧИСТОТА ПЛАНЕТИ – ЧИСТОТА ДУШІ

З досвіду роботи Кутейниківської міської бібліотеки-філії – центру екологічної просвіти

Все на землі має єдину колиску, ім'я якій – природа. Кожне дерево, квітка, травинка, жива істота – це частинка природи, частинка рідної землі. Вона завжди чарувала й чарує, хвилювала й хвилює людину. Саме тому проблеми екології стали найбільш важливими в діяльності Кутейниківської міської бібліотеки-філії. Її завідувачка Олена Володимирівна Хронюк спрямувала свою роботу на формування екологічної культури користувачів, організацію екологічної просвіти.

Успіх просвітницької роботи бібліотеки багато в чому залежить від складу та поповнення фонду з питань екології. До послуг користувачів – книжки серій: «Рассказы о природе», «Я пізнаю світ», «Що? Як? Чому?», «Подорожі, пригоди, пошуки», періодичні видання «Донецький кряж», «Людина і світ», «Екокур'єр», які бібліотеці передає селищна рада. Задля поповнення інформаційних ресурсів з екології активно використовується Інтернет-центр ЦРБ – про це свідчать папки-досьє «Законодавчі документи з питань охорони довкілля», «Все про екологію», «З Червоної книги».

У широкому колі екологічних проблем користувачам допомагають зорієнтуватися наочні форми популяризації документів, такі як: виставка-репортаж «Екологічний барометр: події, факти, проблеми», виставка-панорама «Екологія – дзвони сьогодення», виставка-роздум «Людина і природа – етика відносин», «Природа і ми – живе одвічне коло», «Екологія природи – екологія душі», виставка-діалог «Чи може природа покарати за злочин?», «Чорнобиль: попередження людству», виставки-застереження «Схаменіться, люди!», «Живої природи душа промовляє».

Особливий успіх серед жителів селища мала виставка-застереження «Живої природи душа промовляє», ідея якої – виховання свідомого та дбайливого ставлення до живої природи, формування екологічної культури громадян через збереження екології особистості, екології душі. Усі три розділи виставки («Екологічну освіту – кожному», «Жива і скошена тече в мені трава»,

«Засторога землянам») закликали відвідувачів замислитися над екологічними проблемами, до цього спонукала й вдало підібрана цитата з вірша В. Симоненка «Крик ХХ віку»:

Що залишу майбутньому дневі,

Чим ділитися буду з ним?! –

Вибухають бомби водневі

На обпеченім лобі моїм!...

... Ридаю і кричу, гилю себе у груди,

Волосся патраю з сідої голови:

Що можу я, коли дрімають люди?

Що можу я, коли заснули ви?

Крім книжок та періодичних видань на виставках представлені вироби з природних матеріалів – лози, дерева, каштанів, жолудів, верби, засушених квітів, сухого листя. Організуючи такі виставки, бібліотекар обирає злободенні теми, як то: «Не знищуй» (питання захисту рослинного та тваринного світу), «Не забруднюй» (захист водоймищ України), «Людина і природа: гармонія чи трагедія?» (пробудження екологічної свідомості), підбирає книжки та періодичні видання, де висвітлюються різні точки зору на ту чи іншу проблему. Це стимулює користувача замислитись, взяти до уваги чийсь думку та сформувані власний погляд на проблему.

Вже стало традиційним проведення Днів екології та екологічних свят: «Екологія – турбота спільна», «Збережемо нашу Землю блакитною і зеленою», «Озирнись, зупинись, поміркуй», «Вікно в природу». Програми цих заходів передбачають організацію переглядів літератури, годин повідомлень, вікторин, літературних конкурсів, годин спілкування, уроків екології.

Цікаво пройшло екологічне свято «Збережемо нашу Землю блакитною і зеленою» для дітей молодшого шкільного віку, адже саме в ці роки закладаються основи взаємин людини і природи. Маленькі читачі із задоволенням прослухали розповідь бібліотекаря «Слідами минулого. Парад динозаврів», взяли участь у вікторині «Ти, я і все навколо», а наприкінці свята подивилися театралізовану виставу «При Лукомор'ї дуб зелений», підготовлену завідувачкою бібліотеки і працівниками селищного Будинку культури. Казкові герої – Баба Яга, Кіт у чоботях, Лісовик, Водяник та Русалонька, шукаючи у казковому лісі чарівну квітку, показали дітям, як не треба поводитись у лісі. По завершенні заходу діти зробили висновок: якщо бажаєш жити у злагоді з природою, треба дбайливо ставитися до неї.

До душі прийшовся старшокласникам День екології «Живи, Земле!», епіграфом до якого стали слова Г. Х. Андерсена: «Щоб жити, потрібні сонце, свобода та маленька квітка». Крім перегляду літератури, екологічної бесіди, присутнім була запропонована поетична композиція з віршів Л. Українки, Т. Шевченка, М. Рильського, Л. Костенко, І. Драча, Б. Олійника, Б. Пастернака, М. Заболоцького.

Знайомлячи читачів з екологічними проблемами, говорячи про красу і багатство природи, Олена Володимирівна широко використовує твори художньої літератури, мистецтва, що впливають на почуття людини, виховують її душу. Так, при проведенні дискусії на тему «Проблеми екології і художня література» було використано роман В. Яворівського «Марія з полином у кінці століття». Присутні висловлювали свої думки з таких питань: «Як змінилося ваше ставлення до природи за останній час і чому?», «Що треба зробити нам, щоб жити в гармонії з природою?», «Як зберегти нашу Землю для нащадків?», «Чи можна відродити землю без відродження душі?».

Любити й шанувати, оберігати рідну природу вчать кращі зразки художньої класичної літератури. Тарас Григорович Шевченко, перебуваючи далеко від рідної землі, змалював образи природи, що стали зразком не тільки поетичної творчості, але й своєрідними символами – тополя, барвінок, калина. Стали крилатими слова:

«Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть...»

Гімн природі, нерозривний зв'язок між природою і людиною звучить в «Лісовій пісні» Лесі Українки. А видатний український поет Андрій Малишко своє захоплення красою навколишнього середовища висловив так: «Світ природи! Який він дивний і чарівниче привабливий!».

За творами цих авторів серед учнівської молоді була проведена літературна година «Природа у творах письменників», яку відкрив екологічний аукціон «Світ природи в літературі». На аукціон виставлялися питання, які спонукали учасників згадати літературних героїв В. Распутіна, Б. Васильєва, В. Астаф'єва, Ч. Айтматова, які стали свідками екологічних катастроф, а також пригадати твори, що торкаються екологічних проблем – «Туманність Андромеди» І. Єфремова, «Гость из бездны» Г. Мартинова, твори фантастів Р. Бредбері, К. Саймака.

Болючою раною для України і не тільки для неї залишається Чорнобильська катастрофа. Щороку на бібліотечні заходи запрошуються учасники ліквідації аварії на ЧАЕС. Під час зустрічей розглядаються питання: «Як зберегти нашу Землю для нащадків?», «Чому навчив нас цей трагічний урок?», «Чи кожен з нас усвідомлює, що саме від нього залежить, на якій землі житимуть наші діти?». Чорнобильська трагедія висвітлюється через виставку-реквієм «Свіча поминальна, свіча надії», виставки-роздуми «Чорнобиль – стихія чи розплата?», «Чорнобиль: без грифу "таємно"», а також на дискусії «Проблеми екології і художня література». При проведенні дискусії було використано роман В. Яворівського «Марія з полином у кінці століття».

Краєзнавство та екологія нерозривно пов'язані між собою. Вже другий рік під девізом «Мій рідний край, моя історія жива» працює у бібліотеці пошукова група учнівської молоді, яка займається пошуком, збереженням та відродженням історичної та культурної спадщини краю. За допомогою юних дослідників у бібліотеці-філії створено краєзнавчий куточок «Люби і вивчай свій рідний край», де поряд з іншими темами широко висвітлюються екологічні питання. Тут експонуються не тільки книги і статті з періодики, але й засушені лікарські рослини. А до кожної пори року оформлюються виставки, на яких представлені творчі роботи з природного матеріалу, дитячі малюнки.

Любов та свідоме ставлення до природи, повага до свого історичного минулого повинна виховуватися з дитинства. Тому бібліотекар вчить підростаюче покоління бачити прекрасне навколо себе. На початку весни була організована фотовиставка «Наші улюбленці», де були представлені світлини, на яких діти сфотографовані разом з улюбленими тваринами, які живуть поряд з ними. Виставка всім дуже сподобалася, адже до кожного фото була вдало підібрана назва, що додало експозиції більшого ефекту. Найбільшу кількість глядацьких симпатій одержала робота Галини Снегур «Ми з Варварою йдемо парою», на якій вона сфотографована зі своєю улюбленицею – свинкою Варкою.

У розвитку екологічного світогляду, як джерело знань і засіб виховання у дітей чуттєво-емоційного ставлення до природи, важливе місце посідають екскурсії «Дивосвіт рідної природи», які проводяться спільно з вчителями початкових класів Т. Б. Лиско, О. І. Скляровою та вчителем географії А. С. Жуковим. Під час спілкування з

природою діти з великою цікавістю досліджують рослинний світ рідного краю, із захопленням спостерігають за різними птахами та тваринами. А після закінчення екскурсії всім учасникам пропонується відобразити свої враження від побаченого й почутого на папері.

Отже, робота Кутейниківської міської бібліотеки-філії спрямована на те, щоб викликати у користувачів почуття глибокої поваги до природи, бо підростаюче покоління повинне вирости з переконанням, що людина і природа – єдиний живий організм, і якщо знищити хоч одну з його частин, то загине все інше.

ЖИТТЯ ПРОЖИТИ – НЕ ПОЛЕ ПЕРЕЙТИ

З досвіду роботи літературної вітальні «Невмируща криниця» Нижньокринської сільської бібліотеки-філії

«На калині мене мати колихала...» співається у пісні. Саме безмежно закоханих в українську пісню, ліричні вірші об'єднала в сільській бібліотеці літературна вітальня «Невмируща криниця», створена з ініціативи завідувачки бібліотеки Ольги Іванівни Паршикової та викладачки української мови і літератури Інни Романівни Реви, яка і є керівником вітальні.

«Лиш храм збудуй, а люди в нього прийдуть», – саме ці пророчі слова Ліни Костенко стали девізом об'єднання, мета якого – вивчати, берегти історію, традиції, звичаї свого народу, його легенди, перекази, поетичну творчість. Адже зберегти пам'ять про минуле – це наш обов'язок перед майбутнім.

Членами клубу є люди різних вікових категорій, професій, літературних уподобань: школярі, вчителі місцевої школи, пенсіонери, яких об'єднала любов до українського слова, народних традицій.

З найдавніших часів життя людини пов'язане з піснею. «Пісня – душа народу», – цей вислів вже став крилатим і цілком відповідає дійсності. Саме під такою назвою пройшло одне з засідань клубу. На цій зустрічі члени клубу виконували свої улюблені пісні, брали участь у конкурсі на краще виконання пісень про калину «Калина – символ України», читали власні вірші. Усіх зворушив вірш В. В. Назаренка «Заграй мені, сопілонько», який він написав ще у далекі 80-ті роки ХХ ст., перебуваючи в Афганістані. Порівнюючи гармонійну мелодію сопілки з солов'їною піснею, з сонцем у синім небі, з жовтим житом на довгій ниві, він зміг торкнутися душі кожного з присутніх. Органічним продовженням зустрічі стала бесіда про народні музичні інструменти – волинки, жалійки та різновиди сопілок. Закінчилось засідання словами українського поета, журналіста О. Богачука:

Народна пісня – голос невсипущий,
Душі людської вічне відкриття.
Вона ніколи, як і хліб насущний,
Не вийде з моди суцього життя.

У Нижньокринському вже багато років як закрили клуб і бібліотека-філія є єдиним культурним осередком на селі. Тому особливої соціальної значимості набуває така її функція як організація дозвілля членів місцевої громади, особливо людей похилого віку.

Допомогти людям похилого віку знайти нові інтереси, зруйнувати бар'єри самотності – таке благородне завдання варте зусиль, що докладаються учасниками «Невмирущої криниці», адже до складу об'єднання входять дорослі й діти, яким не байдужі людські долі.

До Міжнародного дня людей похилого віку був підготовлений і проведений тематичний вечір «Літа на осінь повернули», на який запросили усіх членів сімей – батьків і дітей, бабусь і дідусів. Розпочався вечір словами бібліотекаря: «Сьогодні у нас незвичайне свято. Шановні бабусі й дідусі! Ваші діти й онуки запросили Вас до себе на гостину, щоб ще раз висловити свою безмежну, щирю любов. Адже батько й мати, бабуся й дідусь – це люди, чиєю любов'ю й вічною турботою ми завжди зігріті. А чи завжди ми пам'ятаємо про них, платимо їм за турботу увагою? Можливо, у щасливі й радісні хвилини ми інколи забуваємо про своїх рідних. Але коли у нас горе, біда, то ми завжди повертаємось до батьківського дому, до безмежної маминої доброти, до бабусиної теплоти, до дідусевої мудрості. Поки живі мати й батько, бабуся й дідусь, ніяке зло не страшне для дітей та онуків, бо день і ніч вони складають молитви за своїх дорогих кровинок».

Гарні й проникливі слова пролунали від дітей та онуків своїм рідним. Особливо розчулила присутніх шестирічна Маринка Кузьменко, яка старанно і виразно прочитала вірш «Бабусині руки», вивчений за допомогою старшої сестрички. На зустрічі було тепло й затишно, лунала музика, учасники співали українські народні пісні, літні люди згадували молодість.

Великий успіх мала виставка-експозиція сімейних фотографій учасників вечора «Роки людині до лиця». Відкривалась вона словами українського поета-пісняра В. Крищенка:

«Сімейний альбом як літопис родинний...

Літа швидкоплинні, на жаль, не зупиниш,

Гортаю альбом – придивляюсь до фото,

Щоб згадка моя не забула когось-то...

І знов оживає в моєму мовчанні

Уся біографія щастя й печалі».

Фантазія й творчість допомагають членам вітальні у їхній благородній справі. І тому бібліотека стала для людей похилого віку місцем, де можна спілкуватись і отримати будь-яку інформацію, де затишно, як удома, де підтримають і допоможуть, де завжди тобі раді, де можна прочитати власні вірші й обговорити літературні спроби своїх земляків, заспівати улюблену пісню.

Одне з засідань клубу було присвячене Дню матері і мало назву «Ми б до ніг прихилили вам небо». Розповіддю про історію свята, про те, як його відзначають в різних країнах відкрила засідання О. І. Паршикова. Багато теплих і ніжних слів пролунало про Матір-святиню, Матір-неньку, Матір-трудівницю, Матір-страдницю. В усіх народів, у всі віки жінка-мати була охоронницею, добрим ангелом домашнього вогнища. Звучали вірші О. Твардовського, Р. Гамзатова, В. Коротаєва, Є. Гребінки, Л. Костенко, О. Олеся. Справжнім подарунком учасникам заходу стали музичні вітання працівників клубу сусіднього села Білоярівка. Доповнювала вечір книжкова експозиція «Уклін тобі, мамо» цитатою до якої стали слова В. Сухомлинського: «Берегти матір – значить піклуватися про чистоту джерела, з якого ти пив з першого свого подиху і питимеш до останньої миті свого життя...». На виставці були представлені книжки, репродукції картин, де висвітлені жіночі образи. Увагу читачів привернув образ Божої Матері та вислови відомих українських поетів – Т. Шевченка, В. Симоненка, В. Стуса та ін.

Ми – українці. Ми свято бережемо свою рідну мову – співучу, милозвучну, сповнену музики й квітучих пахоців. Мова – душа народу, його святиня, найцінніший скарб. Відвідувачі вітальні провели День української мови «Барвіста, тополина, калинова – це наша рідна українська мова», насичений різноманітними формами роботи. Приміщення бібліотеки прикрасили українським орнаментом, рушниками, висловами про мову Г. Сковороди, І. Огієнка, П. Мирного, М. Гоголя, О. Гончара, М. Рильського.

Відкрився захід словами Д. Луценка:

«У ній усе: діброви й верболози,
Дніпра і Ворскли витканий атлас,
Козацька доблесть і кріпацькі сльози,
Ще й думка та, що вистраждав Тарас».

З великим задоволенням учнівська молодь розгадувала кросворди, ребуси, загадки, брала участь у вікторинах, конкурсах,

відповідаючи на питання: «Назвіть укладача чотиритомного "Словника української мови", опублікованого на початку ХХ ст.», «Назвіть авторів та їх твори, назви яких носять імена героїв часів Київської Русі, заснування Запорізької Січі», «Які оперні твори написано за мотивами творів Т. Г. Шевченка», «Яка збірка І. Франка має підзаголовок "Лірична драма"?», «Марко Вовчок – це псевдонім письменника чи письменниці?» тощо.

Нетрадиційні завдання були запропоновані учасникам під час конкурсу «У країні фразеології» – засобами пантоміми пояснити такі фразеологізми як «сніг на голову», «бити байдики», «тягти за язика» та ін.

До уваги присутніх була представлена книжкова виставка «Розквітай барвінково, рідна моя мово!» з розділами «Класики українського слова», «Словники – скарбниця мови», «Сучасна українська книжка».

Сьогодні, в наш непростий час, виникнення таких читацьких об'єднань, де люди прагнуть до творчості, пізнання кращих надбань вітчизняної культури, до спілкування, має непересічне значення.

В ТІМ КРАЮ, ДЕ ТИ ЖИВЕШ

З досвіду краєзнавчої роботи Артемівської сільської бібліотеки-філії

*«Де житом ниви зеленіють,
Де пісня жалібно луна,
Де хати в вишняках біліють,—
То мила рідна сторона»*

І. Боднарчук

Рідний край, рідна домівка... У цих словах зібрані щирі людські сподівання. У кожного з нас свій вимір, своє світосприйняття, своє ставлення до рідного краю, батьківської оселі, звичаїв та обрядів, нашої історії.

З 2006 року, коли завідувачка Артемівської сільської бібліотеки-філії Тетяна Григорівна Кушнарченко ініціювала створення у бібліотеці етнографічного музею культури і побуту «Минувшина нашого села», цей осередок культури працює під гаслом: «І знов хвилює батьківська земля, її святі гаї, святі поля».

Основні завдання, які поставила перед собою Тетяна Григорівна, – посилити роль бібліотеки у пошуку, збереженні та відродженні історичних і культурних традицій краю, забезпечити пошук та надання інформації з історії, культури, сучасного життя села, тримати міцний зв'язок з місцевими органами влади, громадськими організаціями.

Щоб населення могло брати активну участь в діяльності органів місцевого самоврядування, Т. Г. Кушнарченко ініціювала таку форму роботи як звернення членів громади до сільського голови «Постав питання голові сільської ради». Мешканці Артемівки охоче йдуть до бібліотеки зі своїми питаннями, бо знають – вони обов'язково будуть передані сільському голові С. В. Космачу. А зворотній зв'язок виявляється наступним чином – відповіді збираються в окремому банку даних «Ви питали? Голова сільради відповідає».

Бібліотека плідно співпрацює з місцевим осередком Спілки ветеранів, які надають допомогу в створенні стенду «Героїчна Артемівка», поповненні новими матеріалами альбому «Вони визволяли Артемівку» тощо.

Роки завзятої праці не пройшли дарма. Зараз у музеї історії села налічується понад 150 експонатів, зібраних за активної участі місцевих жителів Т. П. Михайленко, О. І. Решетнікова, М. П. Мельниченко. Свої зусилля до формування експозиції доклали вчителі-пенсіонери О. С. Зайцев, Н. Ф. Мірошніченко, вчителька історії О. І. Гуніна, української мови і літератури І. В. Кушнарєнко, учні місцевої школи. Саме підлітки ініціювали збір таких краєзнавчих матеріалів як спогади старожилів.

Для розміщення експонатів музею сільський голова виділив окрему кімнату. Оформлена вона у вигляді української хати, де представлені предмети побуту: гончарні вироби, прядка, рубель, деталі ткацького станку, вишиті рушники, а також картини місцевих художників-аматорів Г. П. Сьоміна та В. С. Гнилицького. Особливою прикрасою музею є підвісна колиска з лялькою-немовлям та старовинне ліжко з вишитими подушками та клаптиковою ковдрою.

Через ці та інші предмети, в яких втілено історію краю, відвідувачі вивчають культуру і побут рідної місцевості, мають можливість доторкнутися до історії власними руками. Музейні матеріали широко використовуються для оформлення книжкових виставок, таких як виставка-оберіг «Рушник наче доля», що стала прикрасою народознавчої години для юнацтва «І на тім рушникові...». Розповідь бібліотекаря доповнили місцеві майстрині-вишивальниці І. Т. Гончарова і В. І. Шибко, які надали вишиті ними рушники для експонування. Зупиняючись біля кожного рушника, обрядового чи побутового, вони пояснювали значення кожного символу.

Краєзнавчі документи та музейні матеріали представлені на книжковій виставці «Чарівний, рідний серцю край» з розділами: «Тобі розкаже мудра книга як край наш жив», «Донбас – це цілий світ», «З джерел донецької землі» та на відкритих полицях «Краси такої не зустрінете ніде», «Батьківщина мала – любов велика». Поряд розміщені папки-досьє «Сторінки історії», «Історія Амвросіївського району», «Природа рідного краю», в яких зібрані матеріали з періодичних видань «Земля 2000», «Сільська хата», «Донецький кряж», «Мир», місцевої газети «Луч-інформ», які передплатили для бібліотеки ТОВ «Фота» та ПП «Яковенко».

Особливе, надзвичайно приємне враження, справляє виставка-гербарій лікарських рослин – чебрецю, цмину піскового, хмелю, ромашки, м'яти, любистку, що наповнюють приміщення духмяним

ароматом. Матеріали виставки користуються неабияким попитом у місцевих жителів, вони є незмінним атрибутом масових заходів. Так, під час проведення народознавчої подорожі «Український віночок» її учасники познайомилися з рослинами, які вплітали у віночок в давнину, дізналися, що символізувала кожна з них.

Цікаве продовження мала виставка-подорож «Мандрівка дідусевими стежками», епіграфом до якої стали слова Л. Забашти: «Є щось святе в словах "мій рідний край..."». Родзинкою виставки став фотостенд «Знайомі до болю місця», на якому були представлені світлини місцевих краєвидів: річки Кринки, курганів, з висоти яких село Артемівка виглядає іграшковим, степної зони, крейдяних гір. Фотографії відображають місцевість з 1980 р. ХХ ст. до нашого часу. Ідея створення такого стенду належить завідувачці бібліотеки, а допомагала у його оформленні жителька села А. Ф. Логоша. Милуючись сільськими краєвидами, відображеними на фотознімках, учні 7-го класу вирішили здійснити реальну подорож цими місцями. Під керівництвом О. С. Зайцева, який раніше викладав географію в школі, діти намалювали мапу свого маршруту, розробили план походів. У кожному з них учні знаходили цікаві речі: гірські породи, гільзи від патронів, штик від гвинтівки часів Великої Вітчизняної війни, а завдяки цим знахідкам в музеї з'явилися нові експонати. Так, на полиці «Гірські породи і мінерали рідного краю» можна побачити, окрім мергелю, граніту та піщанику, ще й залізний кварцит (різновид залізної руди) та белемніт (природний стрептоцид, який в народі називають «чортів палець»). Полиця «Відлуння війни» містить експонати часів Великої Вітчизняної війни як згадку про воєнне лихоліття.

У нетрадиційній формі пройшла еколого-краєзнавча година «Природа рідного краю». Учасникам заходу було запропоновано відвідати імпровізований фітобар, де можна було спробувати чай з трав, приготовлений на цілющій джерельній воді з «Панасової криниці». Джерело назване на честь чабана Панаса, який, за легендою, першим його знайшов і яке вже 200 років дарує свої цілющі властивості жителям району. Присутні ділилися своїми знаннями про лікувальні властивості лікарських рослин, а місцеві жителі Л. С. Скороход, Ю. А. Остапенко, Н. О. Соболева читали вірші В. Труханова, Р. Лук'янчук, Г. Кривди про природу рідного краю.

«...І добре, що в своїй тривозі,
Забувши тихий спокій,

По непроторенній дорозі

Ми йдемо з тобою, краю мій!», – саме цими словами Г. Кривди, як гімном любові до рідного краю, був завершений захід.

Сільська бібліотека-філія разом з читацьким активом, а саме учнями школи, здійснює пошукову роботу. Нещодавно розпочато краєзнавче дослідження «Рід. Рідня. Родина», метою якого є складання дерева роду сімей Гнилицьких, Пивоварових, Тищенко, Біленко – корінних жителів села, нащадків старшини Війська Донського Івана Янова. Спілкування зі старожилами надало можливість зібрати фотознімки, спогади, які стали основою для оформлення папки-досьє «Спогади моїх земляків». Ці матеріали активно використовувалися при проведенні різноманітних заходів: години духовності «Добрий дух рідного дому», години спілкування «Пливе човен – рідні повен», сімейних свят «Мій дім – це мамині долоні», «З родини йде життя людини», метою яких є розширення уявлень дітей та підлітків про сім'ю, її значення для людини; стимулювання прояву інтересу до історії свого роду, сім'ї; виховання шанобливого ставлення до всіх членів родини.

Справжня родинна атмосфера панувала на сімейному святі «Мій рід – моє коріння», на яке завітали члени родин Матієвських, Мірошніченко, Гнилицьких, Самбур, Гайворонських, які є найактивнішими читачами бібліотеки. Учасники свята розповідали про сімейні обереги та звичаї, складали свої родоводи, із задоволенням брали участь у різноманітних конкурсах. Так, із завданням на розробку емблеми рідної домівки найкраще справилася сім'я Мірошніченко, яка представила її у вигляді пташиного гнізда під девізом «Джерело щасливого життя – тепло рідного сімейного гнізда». У конкурсі на краще знання прислів'їв та приказок про значення рідного дому в житті людини перемогла родина Гнилицьких, яка пригадала такі народні вислови: «Своя хата – своя правда, своя стріха – своя втіха», «Не пізно до свого дому й опівночі», «Свій дім не ворог: коли прийдеш – то прийме» та інші.

Рідна домівка – це не тільки місце притулку, дах над головою, а й сімейне вогнище, місце захисту від життєвих негод. Учасники свята залюбки взяли участь у народній грі «Гуси, гуси, додому!». Батькам було запропоновано стати «вовками», дітям – «гусьми», а мами перевтілились у «домівки», до яких, щоб уникнути небезпеки, мали якнайшвидше добігти «гуси».

Поділитися спогадами з підростаючим поколінням про рідний край у страшні роки Великої Вітчизняної війни приходять до бібліотеки ветерани. Особливою емоційністю відзначався вечір-зустріч «Борг пам'яті», куди були запрошені рідні героїв Радянського Союзу О. В. Балабаєва та В. І. Ломакіна, які народилися в селі Карпово-Надіївка Артемівської сільської ради. Присутні мали змогу почути спогади про життєвий шлях героїв та про воєнне лихоліття, познайомитися з матеріалами книжкової виставки «Щоб пам'ятали», на якій, окрім друкованих видань, були представлені фронтові листи односельців, військова атрибутика того часу. Наприкінці зустрічі учні взяли участь у бесіді «Що я знаю про війну», хвилиною мовчання вшанували пам'ять загиблих та поклали квіти до підніжжя пам'ятника загиблим воїнам-землякам.

Така діяльність є надзвичайно важливою, адже для мешканців села саме бібліотека є основним джерелом відомостей про рідний край, його історію та сьогодення.

Увагу відвідувачів привертають виставки робіт місцевих майстрів по дереву – пенсіонерів О. Ф. Малини, О. О. Зайцева та місцевих вишивальниць – бухгалтера І. Т. Гончарової та виховательки дитячого садка В. І. Шибко «Душа моя сонцем намріяна» і «Таланти Артемівки». Ці роботи стають у нагоді при проведенні уроків народознавства, народознавчих свят, історичних екскурсів. Після знайомства з експонатами, представленими на виставках талановитих односельців, проходять обговорення сюжетів, зображених на вишивках. А для юних відвідувачів знайомство з роботами майстрів декоративно-прикладного мистецтва – це можливість зробити спроби розкрити власні творчі здібності. Саме так виник у бібліотеці клуб за інтересами «Печворк» (клаптикове шиття). Першим творінням учасників клубу стало клаптикове покривало-оберіг, який дівчата подарували громаді у День працівників сільського господарства.

Для того, щоб привернути увагу мешканців села до проблем рідного краю, бібліотекарка залучила до співпраці інспектора служби держохорони природно-заповідного фонду Регіонального ландшафтного парку «Донецький кряж» Є. О. Маліна. За його участю були проведені вікторина «Що ти знаєш про рідний край?», брейн-ринг «Навіщо ми вивчаємо рідний край», в якому змагалися учні сьомих класів Артемівської та Карпово-Надіївської шкіл. Учасники заходів показали неабияку ерудицію, відповівши на питання: «З

якими областями України межує Донецька область?», «Назвіть видатних та відомих людей Донеччини», «Який гриб носить назву лісного звіра?», «Яка невелика болотна рослина харчується комахами?», «Яка рослина протягом дня повертається за сонцем?» та інші. Саме Євген Олександрович став ініціатором походу до лісостепової смуги, яка проходить через Артемівську сільську раду від села Благодатне до Савур-Могили. Учасники екскурсії познайомилися з ландшафтом заповідної зони, дізналися про флору і фауну природно-заповідного фонду Донецької області.

Робота, яку проводить Тетяна Григорівна за допомогою читацького активу, сприяє формуванню у читачів почуття гордості за своє село, країну, вихованню дітей та молоді на прикладах історичного минулого рідного краю, його культурних традицій, звичаїв та обрядів.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
БІБЛІОТЕКА – ЦЕНТР ІНФОРМАЦІЇ, ОСВІТИ, ДОЗВІЛЛЯ <i>З досвіду роботи Амвросіївської центральної районної бібліотеки .....</i>	6
ЧИСТОТА ПЛАНЕТИ – ЧИСТОТА ДУШІ <i>З досвіду роботи Кутейниківської міської бібліотеки-філії центру екологічної просвіти.....</i>	12
ЖИТТЯ ПРОЖИТИ – НЕ ПОЛЕ ПЕРЕЙТИ <i>З досвіду роботи літературної вітальні «Невмируща криниця» Нижньокринської сільської бібліотеки-філії.....</i>	17
В ТІМ КРАЮ, ДЕ ТИ ЖИВЕШ <i>З досвіду краєзнавчої роботи Артемівської сільської бібліотеки-філії.....</i>	21

Виробничо-практичне видання

**Бібліотеки Амвросіївського району –
осередки духовності та знань**

*Збірка інформаційних матеріалів до
XV обласного зльоту бібліотекарів села*

Укладачі:

Н. П. Супрунець,
С. В. Потапова

Редактор:

Т. С. Литвин

Науковий редактор:

Н. П. Авдєєнко

Відповідальний за випуск:

Л. О. Новакова,
засл. працівник культури України

Комп'ютерний набір:

Н. П. Супрунець

Макет:

І. А. Венгренюк

Підп. до друку 16.08.2012. Формат 60x84 1/16. Папір офісний.
Друк різнографний. Гарнітура Times. Ум. друк. арк. 1,5.
Обл.-вид. арк. 1,1. Зам. № 508162012. Наклад 120 пр.

Видавниче підприємство "Східний видавничий дім"
(Державне свідоцтво № ДК 697 від 30.11.2001)
83086, м. Донецьк, вул. Артема, 45
тел./факс (062) 338-06-97, 337-04-80